

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kyhä, H. (2020) Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta oppilaitosten arkeen. TAMKjournal, 10.1.2020.

URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/tasa-arvoa-ja-yhdenvertaisuutta-oppilaitosten-arkeen/>

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta oppilaitosten arkeen

in [Ammatillinen opettajankoulutus](#) · [Kehittäminen ja soveltava tutkimus](#) — 10 tammi, 2020

Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo ovat keskeisiä arvoja ja päämääriä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet tukevat jokaisen mahdollisuuksia kehittyä täyteen potentiaaliinsa ja tuntea itsensä täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen on myös edellytys työllisyyden, osaamisen ja hyvinvoinnin kasvattamiselle. Oppilaitosten on aktiivisesti edistettävä tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaympäristöä ja tartuttava eriarvoistaviin käytäntöihin. Tässä artikkelissa tarkastellaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkitystä niin koulutus- ja työmarkkinoilla kuin oppilaitosten arjessa. Artikkelin perustuu Tasa-arvoa ja reformia -hankkeen kokemuksiin sekä hankkeen aikana julkaistuun Mukana! – Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -oppaaseen.

Kirjoittaja: Henna Kyhä

Laki velvoittaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön

Oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuksiin kuuluu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Velvoite on kirjattu lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (ns. tasa-arvolaki). Tasa-arvolaki (609/1986) tuli voimaan Suomessa vuonna 1987. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tuli voimaan 1.1.2015.

Tasa-arvolain tarkoitus on parantaa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, estää sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Se edellyttää, että miehille ja naisille järjestetään samanlaiset mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Sukupuolten välinen tasa-arvo ei merkitse samanlaisuuden vaatimusta, mutta naisten ja miesten erilaisuus ei saa johtaa eriarvoiseen asemaan tai kohteluun yhteiskunnassa. Tarvitaan aktiivista toimintaa molempien sukupuolten koulutus- ja uravalintojen monipuolistamiseksi, sillä kaikki hyötyvät kapeiden roolimallien purkamisesta. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986.)

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, opiskella, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä seikasta. Yhdenvertaisuuslaki (2014) kieltää häirinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki täydentävät toisiaan sekä velvoittavat oppilaitoksia edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä puuttumaan häirintään. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986; Yhdenvertaisuuslaki 2014.)

Tasa-arvolaki velvoittaa, että oppilaitoksissa on laadittava tasa-arvosuunnitelma yhdessä henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien kanssa. Velvoite ei kuitenkaan koske peruskouluja.

Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman perustana on, että oppilaitos selvittää tasa-arvotilanteensa ja siihen liittyvät kehittämistarpeensa. Suunnitelman tavoitteena on koota tarkoituksenmukaiset tavat, jotka edistävät tasa-arvoa ko. oppilaitoksessa. Opetushallituksen julkaisema Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -opas (Honkala ym. 2019) on avainasemassa kehitettäessä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä oppilaitoksissa.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi oppilaitosten on kiinnitettävä huomioita kysymyksiin, jotka koskevat opiskelijavalintoja, opetuksen järjestämistä, oppimiseroja, opintasuoritusten arviointia sekä seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää. Oppilaitosten tehtävänä on mm. purkaa oppimistulosten ja ammatinvalintojen eriytymistä. Tärkeää on oppilaitoksissa tunnistaa seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ja varmistaa ennen kaikkea se, että siihen myös osataan puuttua. Ylipäänsä kaikkien yhdenvertaiset mahdollisuudet opinnoissa menestymiseen tulisi varmistaa. (Honkala ym. 2019.)

Koulutus- ja työmarkkinoiden segregatio

Ahtaat, mm. sukupuoleen liittyvät asenteet ja roolimallit elävät yhä monimuotoista ja osin huomaamatontakin elämää Suomen oppilaitoksissa ja niiden toimintakulttuureissa. Sukupuolen mukainen segregatio tarkoittaa sukupuolten välistä eriytymistä, eriyttämistä ja epätasapainoa. Tätä ilmenee niin koulutus- kuin työmarkkinoillakin. Tehtävää segregatian poistamiseksi on Suomessa paljon, sillä jako miesten ja naisten koulutusaloihin ja töihin on edelleen erittäin jyrkkää ja jopa vahvistunut joillakin aloilla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tytöt ja pojat valitsevat edelleenkin vahvasti eri oppiaineita ja koulutusaloja.

Jako naisten ja miesten töihin, tehtäviin ja aloille syntyy jo ennen uravalintoja. Sukupuolen mukaista eriytymistä tapahtuu erityisesti siirryttäessä perusopetuksesta toisen asteen ammatillisiin opintoihin. Silti eriytymistä on nähtävissä jo perusopetuksessa. Tyttöjen ja poikien ainevalinnat suuntautuvat jo perusopetuksessa vahvasti eri tavoin: pojat valitsevat tyttöjä enemmän matematiikan ja luonnontieteiden opintoja, tytöt poikia enemmän kieliä. (Jakku-Sihvonen 2013; SVT 2016.)

Yhtä lailla eriytyminen näkyy myös korkeakouluissa, joissa suurimmat alat ovat vahvasti sukupuolittuneita. Esimerkiksi ammattikorkeakouluissa terveys- ja hyvinvointialalla opiskelijoista naisia on 83 % ja yhteiskunnallisen alan tutkinnon suorittaneista 89 %. Miehet puolestaan valitsevat tekniikan alan (miesopiskelijoita 84 %). Myös tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ICT) alalla valtaosa on miehiä (83 %). (Tilastokeskus 2018.)

Koulutuksen eriytyminen sukupuolen mukaan on ongelmallista useasta syystä. Stereotyyppiset käsitykset eri sukupuolille sopivista aloista ja tehtävistä rajoittavat ensinnäkin nuorten koulutus- ja ammatinvalintojen tekemistä. Toiseksi koulutusalojen sukupuolen mukainen segregatio johtaa siihen, että miehet ja naiset sijoittuvat myös työelämässä ja yhteiskunnassa eri asemiin, tehtäviin, ammatteihin ja toimialoille. Eriytyminen miesten ja naisten aloihin näkyy muun muassa mies- ja naisennemistöisten alojen palkka- ja eläke-eroina sekä ylipäänsä miesten ja naisten erilaisina urapolkuina. Lisäksi eriytyminen naisten ja miesten töihin jäykistää työmarkkinoita, heikentää alojen ja työpaikkojen monimuotoisuutta ja vaikeuttaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. (Keski-Petäjä & Witting 2018.) Alla olevat Tilastokeskuksen (2018) luvut nais- ja miesaloista kuvastavat hyvin tätä jakoa.

Naisenemmistöisimmät toimialat vuonna 2016:

- terveys- ja sosiaalipalvelut, naisia 87 %
- koulutus, naisia 69 %
- majoitus- ja ravitsemistoiminta, naisia 68 %.

Miesenemmistöisimmät toimialat vuonna 2016:

- rakentaminen, miehiä 92 %
- kuljetus ja varastointi, miehiä 81 %
- teollisuus (sähkö-, lämpö-, vesi- ja jätehuolto), miehiä 75 %.

Vuonna 2016 tasa-ammateissa tai -aloilla työskentelevien palkansaajien osuus oli vain 9,3 %. Tasa-ammattit ovat ammatteja, joissa on vähintään 40 prosenttia sekä naisia että miehiä. Tällaisia aloja olivat mm. palvelualat sekä kauppa ja hallinto. Viime vuosina muutosta on joillakin aloilla tapahtunut, kun naiset ovat kouluttautuneet perinteisesti miesvaltaisille aloille, esimerkiksi lääkäreiksi. Sen sijaan miehet eivät ole merkittävässä määrin siirtyneet naisenemmistöisille aloille. (Tilastokeskus 2018.)

Miina Keski-Petäjä ja Mika Witting (2018) huomioivat, että alojen sukupuolen mukainen eriytyminen on huomattava haaste erityisesti ammatillisessa koulutuksessa, sillä vahvasti segregoituneet ja opiskelijamäärältään suuret koulutusalat, kuten naisenemmistöinen terveys- ja hyvinvointiala sekä miesenemmistöinen tekniikan ala, painottuvat toisen asteen opintoihin. Lisäksi Keski-Petäjä ja Witting (2018) huomioivat, että vaikka koulutusalat ovat eriytyneet sukupuolen mukaan kaikissa OECD-maissa, Suomessa eriytyminen on kansainvälisestikin verrattuna voimakasta ja Suomi on jäänyt segregaatian lieventämisessä hieman jälkeen muista Pohjoismaista. He toteavat myös olevan huomionarvoista, että juuri Pohjoismaissa, joissa tasa-arvoa on pyritty edistämään pisimpään, koulutusalat ovat erityisen voimakkaasti segregoituneita (Keski-Petäjä & Witting 2018).

Oppilaitoksen ja opetuksen kehittäminen tasa-arvoisemmaksi parantaa opiskeluyhteisön hyvinvointia

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulokset kertovat, että oppilaitoksissa esiintyy syrjivää kiusaamista eli kiusaamista, joka liittyy kiellettyihin syrjintäperusteisiin, kuten ulkonäköön, sukupuoleen, ihonväriin tai kieleen, vammaisuuteen, perheeseen tai uskontoon. Tulosten mukaan 19 % alaluokkalaisista, 24 % yläluokkalaisista, 11 % lukiolaisista ja 13 % ammattiin opiskelevista on kokenut joko koulussa tai vapaa-ajalla syrjivää kiusaamista. Huolestuttavaa on, että syrjivää kiusaamista kokee yli 40 % kodin ulkopuolelle sijoitetuista, toimintarajoitteisista ja ulkomailla syntyneistä nuorista. Näillä nuorilla on ylipäänsä huomattavasti enemmän hyvinvoinnin haasteita sekä koulussa että vapaa-ajalla. Myös yksinäisyys ja luokkayhteisöön kiinnittymättömyys ovat yleisiä näiden nuorten keskuudessa. (Kouluterveyskysely 2017.)

Tasa-arvoisemman ja yhdenvertaisen toiminnan edistämiseksi on luotava oppilaitoksissa selkeät rakenteet ja toimintatavat. Ainoastaan suunnitelmallisella ja määrätietoisella työllä parannetaan oppilaitoksessa työskentelevien hyvinvointia, turvallisuutta ja sitä kautta opiskelijoiden oppimistuloksia. (Honkala ym. 2019.)

Syrjivien käytäntöjen purkamisessa on keskeistä, että nuoret voivat tehdä tulevaisuuttaan koskevia valintoja ilman mm. sukupuoleen tai muihin syrjintäperusteisiin liittyviä rajoituksia ja vaatimuksia. Segregaation lieventämiseen voidaan vaikuttaa muun muassa seuraavilla keinoilla:

- rikkomalla stereotyyppioita ja ennakkoluuloja
- huomioimalla opiskelijoiden ja opiskeluyhteisön moninaisuus
- kehittämällä opinto- ja uraohjausta sukupuoli- ja tasa-arvotietoiseksi
- kehittämällä työelämään tutustumisjaksoja mm. siten, että tytöt ja pojat tutustuvat sekä nais- että miesenemmistöisiin aloihin
- varmistamalla, etteivät oppimateriaalit vahvista stereotyyppisiä käsityksiä mm. eri sukupuolista, kulttuureista, uskonnosta jne.
- vahvistamalla sukupuoli- ja tasa-arvotietoisuutta oppilaitoksissa ja opettajankoulutuksessa. (Honkala ym. 2019.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama Tasa-arvoa ja reformia -hanke, sen koulutukset ja konsultoinnit sekä vastikään ilmestynyt Opetushallituksen julkaisema Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -opas (Honkala ym. 2019) ovat avainasemassa kehitettäessä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä oppilaitoksissa.

Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -opas on tarkoitettu erityisesti lukioille ja ammatillisille oppilaitoksille. Opas avaa oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön veloituksia, tavoitteita ja mahdollisuuksia opiskelijalle, opetus- ja ohjaushenkilöstölle ja oppilaitoksen johdolle. Kantavana ajatuksena on, että sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät synny itsestään, vaan ne luodaan oppilaitoksen rakenteilla ja toimintatavoilla. Lisäksi opas tarjoaa käytännön esimerkkejä ja vinkkejä oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön kehittämiseksi. Olemassa olevien hyvien käytänteiden esille nostaminen on tärkeää segregaatiota purkavassa työssä niin oppilaitoksissa kuin työelämässä. (Honkala ym. 2019.)

TAMKin Ammatillinen opettajakorkeakoulu toteuttaa Tasa-arvoa ja reformia -hanketta vuosina 2018–2020 yhdessä muiden ammatillisten opettajakorkeakoulujen kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa hankkeessa TAMK on tehnyt yhteistyötä mm. Tampereen seudun ammattiopisto Tredun kanssa innostaen henkilöstöä ja opiskelijoita toimenpiteillään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön. Tredussa on hankkeen aikana työskennelty mm. oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman parissa, järjestetty henkilöstölle aiheeseen liittyvää koulutusta, työpajoja sekä keskustelu- ja muita tilaisuuksia. Myös opiskelijat on osallistettu mukaan tasa-arvotyöhön.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön jalkauttaminen oppilaitosten arkeen tulee nähdä paitsi opettajan tulevaisuustyönä myös koko työyhteisöiden opiskelijat mukaan lukien yhteisenä päämääränä. Näin jokainen on osaltaan vastuussa tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen toimintakulttuurin luomisesta. On tärkeää, että oppilaitoksissa luodaan rakenteet ja toimintatavat jatkuvalla, jokapäiväiselle tasa-arvotyölle, sillä haluamme pitää kaikki Mukana! yhteiskunnassamme.

Lähteet

Honkala, S., Lempinen, M., Nousiainen, K., Onwen-Huma, H., Salo, A. & Vacker, R. 2019. Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2019:4a. Luettu 29.11.2019. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/mukana-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuustyö-toisella-asteella>

Jakku-Sihvonen, R. 2013. Sukupuolenmukaista vaihtelua koululaisten oppimistuloksissa ja asenteissa. Koulutuksen seurantaraportit 2013:5. Opetushallitus.

Keski-Petäjä, M. & Witting, M. 2018. Alle viidennes opiskelijoista opinnoissa, joissa tasaisesti naisia ja miehiä – koulutusalojen eriytyminen jatkuu. Tieto & trendit -verkkolehti, Tilastokeskus. Luettu 29.11.2019. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/alle-viidennes-opiskelijoista-opinnoissa-joissa-tasaisesti-naisia-ja-miehia-koulutusalojen-eriytyminen-jatkuu/>

Kouluterveyskysely 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 29.11.2019. <https://thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-2017-oppilaat-voivat-paremmen-peruskoulun-alaluokilla-kuin-ylaluokilla>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016. Ainevalinnat. Luettu 29.11.2019. <https://www.stat.fi/til/ava/2016/02/index.html>

Tilastokeskus 2018. Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018. Helsinki: Tilastokeskus.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

Kirjoittaja

Henna Kyhä, projektiasiantuntija, Tasa-arvoa ja reformia -hankkeen projektipäällikkö, Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK, henna.kyha@tuni.fi

Kuvituskuva: Unsplash/Andrii Podilnyk